

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/72-3>
УДК 330.322:336

Дацій О. І.

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри маркетингу,
Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7436-3264>

Каліна І. І.

доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу,
Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5662-6967>

Карбовська Л. О.

кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу,
Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5333-1653>

Datsii Oleksandr

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Marketing,
Private Joint Stock Company "Higher Educational Institution
"Interregional Academy of Personnel Management"

Kalina Irina

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Marketing
Private Joint Stock Company "Higher Educational Institution
"Interregional Academy of Personnel Management"

Karbovska Liubov

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Marketing
Private Joint Stock Company "Higher Educational Institution
"Interregional Academy of Personnel Management"

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ БЕЗВІДХОДНОГО АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

THEORETICAL ASPECTS OF THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF WASTE-FREE AGRICULTURAL PRODUCTION

Встановлено, що погляди науковців на поняття «інвестиційна привабливість» значно різняться. Визначаються три основні підходи у тлумаченні даного поняття: на основі цілей інвестора, на основі сукупності різних факторів, на основі співвідношення прибутковості та ризику. Запропоновано розрізняти терміни «рівень економічного розвитку» та «інвестиційна привабливість». Якщо перший визначає рівень розвитку об'єкта, набір економічних показників, тобто визначає поточний стан об'єкта аналізу, то інвестиційна привабливість має доповнюватись показниками, що характеризують перспективи його подальшого розвитку та зростання прибутковості. Встановлено, що потрібно розрізняти поняття «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість», вважаючи перше більш широким і ємним, і що тільки з враховуючи рейтингову оцінку інвестиційного клімату інвестору доцільно підходити до оцінки інвестиційної привабливості конкретного об'єкта. Визначено, що якщо порівнювати безвідходне аграрне виробництво з іншими галузями економіки, воно менш ефективно порівняно з більшістю з них. Безвідходне аграрне виробництво

відрізняється консервативністю та нееластичністю, неадекватністю реагування на умови та вимоги ринку. При падінні попиту на продукцію вітчизняного виробника сільське господарство через свою інертності не може швидко пристосуватися до мінливої ситуації і в умовах ринку не може в силу своєї специфіки успішно брати участь у міжгалузевій конкуренції. Через нееквівалентність у товарообміні аграрного виробництва з іншими галузями економіки, низькою інвестиційною привабливістю та купівельною спроможністю населення країни та ряду інших негативних факторів безвідходне аграрне виробництво є збитковим або у крайньому разі низькорентабельною галуззю. Крім того серйозний вплив на інвестиційну привабливість у безвідходне аграрне виробництво також надають природно-кліматичні умови та наявність соціальної інфраструктури. Інвестиційна привабливість – це сукупність соціально-економічних та природних умов, що обумовлюють перевагу інвестора у виборі того чи іншого об'єкта інвестування. Оскільки одним із факторів, що знижують інвестиційну привабливість безвідходного аграрного виробництва, є підвищений рівень ризиків, саме тому оцінку економічного ефекту необхідно здійснювати з урахуванням ризикового складника. Для цього пропонується використовувати узагальнюючий показник сукупного ризику інвестиційного проекту. Використання цього показника, дозволить визначити мінімально можливий економічний ефект, на який може розраховувати інвестор за високої ймовірності реалізації певного набору ризиків.

Ключові слова: аграрний сектор України, аграрне виробництво, аграрні підприємства, безвідходне аграрне виробництво, інвестиційна діяльність, інвестиції, інвестиційна привабливість, сільське господарство.

It has been established that the views of scientists on the concept of "investment attractiveness" differ significantly. Three main approaches are defined in the interpretation of this concept: based on the goals of the investor, based on a combination of various factors, based on the ratio of profitability and risk. It is proposed to distinguish between the terms "level of economic development" and "investment attractiveness". If the first determines the level of development of the object, a set of economic indicators, that is, determines the current state of the object of analysis, then the investment attractiveness should be supplemented with indicators characterizing the prospects for its further development and growth in profitability. It was established that it is necessary to distinguish between the concepts of "investment climate" and "investment attractiveness", considering the first to be broader and comprehensive, and that only taking into account the rating assessment of the investment climate, it is advisable for the investor to approach the assessment of the investment attractiveness of a specific object. It was determined that if we compare waste-free agricultural production with other branches of the economy, it is less efficient compared to most of them. Waste-free agricultural production is characterized by conservatism and inelasticity, inadequate response to market conditions and requirements. When the demand for the products of the domestic producer falls, due to its inertia, agriculture cannot quickly adapt to the changing situation and, due to its specific nature, cannot successfully participate in inter-branch competition in market conditions. Due to the non-equivalence in trade of agricultural production with other sectors of the economy, low investment attractiveness and purchasing power of the country's population and a number of other negative factors, waste-free agricultural production is unprofitable or, at best, a low-profit industry. In addition, natural and climatic conditions and the availability of social infrastructure also have a serious impact on the investment attractiveness of waste-free agricultural production. Investment attractiveness is a set of socio-economic and natural conditions that determine the investor's preference in choosing one or another investment object. Since one of the factors that reduce the investment attractiveness of waste-free agricultural production is the increased level of risks, that is why the assessment of the economic effect must be carried out taking into account the risk component. For this purpose, it is suggested to use a general indicator of the aggregate risk of the investment project. The use of this indicator will allow to determine the minimum possible economic effect that an investor can count on with a high probability of realization of a certain set of risks.

Keywords: agricultural sector of Ukraine, agricultural production, agricultural enterprises, waste-free agricultural production, investment activity, investments, investment attractiveness, agriculture.

Постановка проблеми. Для забезпечення поступального розвитку безвідходного аграрного виробництва необхідні значні інвестиції у розвиток застосовуваних у ньому техніки та технологій. Крім того, грамотне розрізнення капіталу, що інвестується, також здатне вирішити проблему підвищення ефективності використання виробничих ресурсів у сільське господарство. У зв'язку з цим важливим завданням є підвищення інвестиційної привабливості безвідходного аграрного виробництва, так як саме вона визначає обсяг потенційних капіталовкладень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових публікацій і розвідок за темою засвідчує, що питання інвестиційної привабливості безвідходного аграрного виробництва, практичної взаємодії різних галузей з приводу виробництва, переробки та

реалізації аграрної продукції висвітлюються в працях низки західних дослідників: Г. Бем-Баверка, Дж. М. Кейнса, А. Сміта. Тематикою формування ефективних методів інвестування та безвідходного виробництва в аграрному секторі займалися О.П. Дендебер, Н.А. Гринюк, О.Д. Радченко та ін. Результатом їхньої роботи стало створення публікацій та наукових праць, які сприяють сучасному вивченню, порівнянню та аналізу методів інвестиційної привабливості безвідходного аграрного виробництва.

Поза увагою науковців залишилися аспекти стосовно теоретичних аспектів інвестиційної привабливості безвідходного аграрного виробництва.

Мета статті. Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні теоретичних засад та практичних пропозицій щодо ефективності

інвестиційної привабливості безвідходного аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початковому етапі розвитку теорії інвестицій у роботах представників австрійської економічної школи (Г. Бем-Баверк) інвестиції трактувалися як обмін задоволення сьогоденних потреб задоволення їх у майбутньому [1], що відповідає одному з найбільш загальних сучасних понять інвестицій та заощаджень. Представники класичної теорії дотримувалися думки, що ринок сам забезпечує рівність заощаджень та інвестицій. Але заощадження не завжди стають інвестиціями, цей процес складний та неоднозначний, тому йому приділяється окрема увага вчених. А. Сміт окреслив важливість інвестицій для економічного розвитку суспільства та показав механізм такого впливу. Він вважав: «...всьяке збільшення або зменшення капіталу природно веде до збільшення чи зменшення промислової діяльності, кількості продуктивних робітників, а, отже, і мінової вартості річного продукту землі та праці країни, реального багатства та доходу всіх її мешканців. Капітали зростають у внаслідок ощадливості. Все, що якесь обличчя зберігає зі свого доходу, воно додає до свого капіталу; воно або витрачає це заощадження на утримання додаткової кількості продуктивних робітників, або дає можливість зробити це комусь іншому, позичаючи йому це заощадження під відсотки...Річний продукт землі та праці якоїсь нації може бути збільшений у своїй вартості тільки за рахунок збільшення чи числа її продуктивних працівників, або продуктивної сили раніше зайнятих працівників. Число її продуктивних працівників, само собою очевидно, може бути значно збільшено лише внаслідок збільшення капіталу або фондів, призначених на їх утримання. Продуктивна сила однієї і тієї ж кількості робітників може бути збільшена тільки внаслідок збільшення або вдосконалення машин та знарядь, що полегшують і скорочують працю, або в результаті більш доцільного поділу та розподілу праці. У тому й іншому випадку майже завжди необхідний додатковий капітал» [2].

Надалі Дж.М. Кейнс у своїх роботах розвинув теорію інвестиційних процесів та їх регулювання. Зміст інвестицій у Кейнса має дві сторони: з одного боку, це – приріст вартості капітальних благ: «...поточний приріст капітального майна внаслідок виробничої діяльності цього періоду...» [3], з іншого – вартість виробничого споживання знову виробленої доданої вартості «...частина прибутку за певний період, яка

була використана споживання...» [3], тобто розвивається питання зв'язку між споживанням і заощадженням, з однієї сторони, та інвестиціями – з іншої.

Якщо розглядати поняття «інвестиційна привабливість», то погляди на нього у різних авторів значно різняться. Визначаються три основні підходи у тлумаченні даного поняття: на основі цілей інвестора, на основі сукупності різних факторів, на основі співвідношення прибутковості та ризику.

Слід розрізняти терміни «рівень економічного розвитку» та «інвестиційна привабливість». Якщо перший визначає рівень розвитку об'єкта, набір економічних показників, тобто визначає поточний стан об'єкта аналізу, то інвестиційна привабливість має доповнюватись показниками, що характеризують перспективи його подальшого розвитку та зростання прибутковості. При оцінці інвестиційної привабливості спостерігається свого роду ієрархічність: інвестиційна привабливість окремих підприємств формує інвестиційну привабливість галузей та регіонів, які, своєю чергою, впливають на інвестиційну привабливість країни загалом.

Відповідно оцінка інвестиційної привабливості аграрного підприємства як мікро-економічної системи може бути дана тільки на основі інтегральної оцінки інвестиційної привабливості всіх трьох її складових: самого підприємства, регіону та галузі, в яких воно функціонує.

Інвестиційну привабливість багато хто ототожнює з інвестиційним кліматом. Це не зовсім точно, оскільки інвестиційна привабливість – це складова інвестиційного клімату. Інвестиційна привабливість – це сприйняття конкретним інвестором об'єкта інвестування, на той час як інвестиційний клімат – це категорія, яка не залежить від того, яку характеристику дає суб'єкт інвестування, отже, виключаються будь-які суб'єктивні думки. Таким чином, напрошується висновок, що інвестиційна привабливість для різних інвесторів є різною, а інвестиційний клімат для різних інвесторів залишається постійним, і це дає підставу вважати, що інвестиційна привабливість є складовою інвестиційного клімату.

Тому потрібно розрізняти поняття «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість», вважаючи перше більш широким і ємним, і що тільки з враховуючи рейтингову оцінку інвестиційного клімату інвестору доцільно підходити до оцінки інвестиційної привабливості конкретного об'єкта.

Думки багатьох авторів сходяться на тому, що необхідно враховувати і галузеві

особливості оцінки інвестиційної привабливості, оскільки вона є сукупністю внутрішніх та зовнішніх факторів для даної галузі, її фінансових показників, можливостей зниження галузевих ризиків, і навіть прогнозу тенденції розвитку. Інвестиційна привабливість сільського господарства як базової галузі виражається у складній сукупності організаційних та фінансово-економічних умов, що забезпечують прибутковість аграрного виробництва та зниження ризиків як для самих господарюючих суб'єктів села, і інших інвесторів.

Якщо порівнювати безвідходне аграрне виробництво з іншими галузями економіки, воно менш ефективно порівняно з більшістю їх. Безвідходне аграрне виробництво відрізняється консервативністю та нееластичністю, неадекватністю реагування на умови та вимоги ринку. При падінні попиту на продукцію вітчизняного виробника сільське господарство через свою інертності не може швидко пристосуватися до мінливої ситуації і в умовах ринку не може в силу своєї специфіки успішно брати участь у міжгалузевій конкуренції. Через нееквівалентність у товаробміні аграрного виробництва з іншими галузями економіки, низькою інвестиційною привабливістю та купівельною спроможністю населення країни та ряду інших негативних факторів безвідходне аграрне виробництво є збитковим або у кращому разі низькорентабельною галуззю.

Окупність основних обсягів інвестицій значно розтягнута в часі та обчислюється кількома роками (вапнування, меліорація, гіпсування тощо), що стримує вкладення коштів у безвідходне аграрне виробництво. В даний час нові технології у цю галузь впроваджуються повільніше, ніж у промисловості. Тому цільові програми повинні мати інноваційну спрямованість. В складних економічних умовах низька економічна ефективність капітальних інвестицій у безвідходне аграрне виробництво значною мірою зумовлене зовнішніми факторами: інфляцією, диспаритетом цін, високими процентними ставками за кредит. Без вирішення цих проблем на рівні держави говорити про ефективні інвестиції у безвідходне аграрне виробництво неможливо.

Крім того серйозний вплив на інвестиційну привабливість у безвідходне аграрне виробництво також надають природно-кліматичні умови та наявність соціальної інфраструктури. Інвестиційна привабливість – це сукупність соціально-економічних та природних умов, що обумовлюють перевагу інвестора

у виборі того чи іншого об'єкта інвестування. Оскільки одним із факторів, що знижують інвестиційну привабливість безвідходного аграрного виробництва, є підвищений рівень ризиків, саме тому оцінку економічного ефекту необхідно здійснювати з урахуванням ризикового складника. Для цього пропонується використовувати узагальнюючий показник сукупного ризику інвестиційного проекту. Використання цього показника, дозволить визначити мінімально можливий економічний ефект, на який може розраховувати інвестор за високої ймовірності реалізації певного набору ризиків.

Можна виділити такі інвестиційні характеристики привабливості безвідходного аграрного виробництва:

– неадитивний характер (множині показників, що її вимірюють, не може бути надано сенс операцій складання). Неадитивний характер інвестиційної привабливості як економічної величини характеризується неможливістю її оцінки на основі підсумовування таких визначальних її показників, як, наприклад, рентабельність активів, коефіцієнт поточної ліквідності, оборотність кредиторської заборгованості та ін.;

– латентний характер. Інвестиційна привабливість як економічна величина не може бути безпосередньо виміряна за допомогою одного будь-якого показника; її вимір може бути тільки непрямим, на основі виміру інших величин, часто званих індикаторами (показниками);

– нормативно-оцінний характер. Нормативність передбачає, що є загальноприйняті висловлювання про напрям розвитку інвестиційної привабливості та показників, її визначальних. Характеристика більшою чи меншою мірою інвестиційної привабливості складається зі зіставлення фактичної динаміки зміни показників індикаторів аналізованої величини з загальноприйнятим напрямом їх зміни.

Крім того, розрізняють абсолютну інвестиційну привабливість безвідходного аграрного виробництва, що відображає рівень потенційного інтересу, який може представляти конкретний об'єкт інвестицій для інвестора, та порівняльну інвестиційну привабливість щодо ряду об'єктів інвестування, що дозволяє інвестору здійснити вибір найбільш перспективного їх.

Висновки. Таким чином, можна сказати, що інвестиційна привабливість безвідходного аграрного виробництва – це складна, комплексна економічна категорія. Набір конкретних показників, що формують оцінку,

визначається виходячи з умов дослідження, галузевих та регіональних особливостей функціонування об'єкту оцінки. Для оцінки інвестиційної привабливості безвідходного аграрного виробництва визначальними є природно-кліматичні фактори, умови державної підтримки галузі, а також соціальні фактори, що забезпечують ефективне використання трудових ресурсів.

Все вищесказане дозволяє запропонувати поняття інвестиційної привабливості безвідходного аграрного виробництва як узагальнюючу характеристику поєднання внутрішнього стану та зовнішніх умов функціонування аграрного сектору, що враховує поряд з фінансовим станом такі фактори:

1) ресурсний потенціал – дозволяє виділити та врахувати в оцінці інвестиційної привабливості наявні обсяги виробничих ресурсів, а також співвідношення між ними;

2) ефективність використання ресурсів, що більшою мірою відповідає інтересам інвестора, зацікавленого у виробничих результатах, оскільки дозволяє врахувати потенційні результати від зроблених капіталовкладень;

3) природно-кліматичний потенціал території – має особливу важливість саме для сільськогосподарського виробництва, оскільки саме природно-кліматичні фактори визначають умови здійснення виробничої діяльності, що впливають на рівень витрат виробництва та його результати.

Список використаних джерел:

1. Böhm-Bawerk, Eugen von. Österreich von A bis Z / herausgegeben von Ulrike Müller-Kaspar. Wien : Tosa Verlagsgesellschaft, 2005. P. 46. 400 p.
2. Сміт А Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй / пер. Олександра Васильєва. Київ : Наш Формат, 2018. 722 с.
3. Ротар Н. Кейнс Джон Мейнард. Політична енциклопедія / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. С. 325.

References:

1. Böhm-Bawerk, Eugen von (2005) Österreich von A bis Z / herausgegeben von Ulrike Müller-Kaspar. Wien, Austria: Tosa, Verlagsgesellschaft.
2. Smith, A. (2018) Wealth of nations. Research on the nature and causes of the well-being of nations / trans. Oleksandr Vasiliev. Kyiv: Nash Format.
3. Rotary, N. (2011) Keynes John Maynard. Political encyclopedia / Editorial staff: Yu. Levenets (head), Yu. Shapoval (deputy head) and others. Kyiv: Parlaments'ke vydavnytstvo.